

Załącznik Nr 1 do
Uchwały Nr XX.214.2012
Rady Miejskiej w Tłuszczu
z dnia 28 grudnia 2012 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013–2016

Spis treści

1. Wstęp.....	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	2
2.1. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	3
3.1. Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	7
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	8
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	11
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.....	11
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	14
4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.....	14
4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2015 roku.....	17
4.2.5. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Wołomińskiego 2008-2015.....	18
4.2.6. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2013.....	18
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	19
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Tłuszcz do 2020 roku.....	19
5.1.2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tłuszcz na lata 2008-2015.....	20
5.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz.....	20
5.1.4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Tłuszcza oraz zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz (obszar administracyjny granic miasta).....	20
5.2. Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	21
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy.....	23
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	25
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	26
5.2.4. Zabytki ruchome.....	27
5.2.5. Pomniki i miejsca pamięci na terenie gminy oraz kapliczki, krzyże przydrożne i pomniki nagrobne.....	28
5.2.6. Zabytki archeologiczne.....	29
5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	29
5.2.8. Dziedzictwo niematerialne.....	30
5.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	30
5.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	31
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	33
7. Założenia programowe.....	35
7.1. Priorytety, kierunki działań programu opieki oraz zadania bezpośrednio z nimi związane.....	35
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	38
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	40
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	40
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	41
12. Spis rysunków, fotografii i tabel.....	43

Załącznik nr 1 – Gminna Ewidencja Zabytków

1. Wstęp.

Na dziedzictwo kulturowe człowieka składają się dobra kultury i dobra natury. Ważną częścią składową tego dziedzictwa są zabytki, które należą do podstawowych dóbr, kształtujących tożsamość regionalną. Są nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska, jego życia i aktywności. Zadbane, dobrze eksponowane zabytki stanowią wartość ekonomiczną, cenioną przez społeczeństwo. Dziedzictwo kulturowe stanowi dziś z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla potrzeb rozwoju naszej gminy.

Rewitalizacja poszczególnych obiektów stanowi szansę na ich uratowanie. Stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz zapotrzebowaniem społecznym. Stanowi także istotny czynnik w upowszechnianiu wiedzy i pomocy skierowanej do właścicieli zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Tłuszcz na lata 2013-2016 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tłuszcza. Wyżej wymienione dokumenty określają politykę administracyjną w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami jest podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Taka współpraca, rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść korzyści lokalnej społeczności, a najistotniejszą z nich jest zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminy zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy

finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania i inne.

2.1. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Tłuszcz na lata 2013-2016 zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą ma na celu:

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, dziejami i zabytkami gminy Tłuszcz;
- zapoznanie z uwarunkowaniami prawnymi dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami;
- rozpoznanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do powstrzymania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- podejmowanie działań w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej o otaczających nas krajobrazach i konieczności większej troski każdego o ich ochronę, należyte kształtowanie i pielęgnację;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- określenie współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia im właściwej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł pozyskiwania środków na realizację zadań renowacyjnych, remontowych oraz dotyczących rewitalizacji obiektów zabytkowych;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (Konstytucja RP art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86).

W myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 7 ustawy) formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub

decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zabytki znajdujące się na terenie województwa wpisuje do rejestru zabytków Wojewódzki Konserwator Zabytków. Wpisu do rejestru można dokonać z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub wieczystego użytkownika gruntu na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Do rejestru można również wpisać otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną tego obiektu. Podobna procedura dotyczy zabytków ruchomych, dla których rejestr zabytków prowadzi także Wojewódzki Konserwator Zabytków. Sposób prowadzenia rejestru zabytków reguluje w/w ustawa oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W drodze rozporządzenia Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy, przedstawiający szczególną wartość, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, taki wniosek może złożyć po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Rada Miejska w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zabezpieczenia wyróżniających się krajobrazowo terenów z obiektami nieruchomymi charakterystycznymi dla danej miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. W uchwale powinny się znaleźć: nazwa parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia.

Po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Burmistrz sporządza plan ochrony parku kulturowego, a następnie ów plan zatwierdza Rada Miejska.

Inną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są postanowienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt konsultowany jest z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Realizacja zadań w dziedzinie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Reguluje tą kwestię art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), dokument określa zadania własne gminy: „zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy.

*GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016*

W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad nimi”.

W myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami każda gmina prowadzi gminną ewidencję zabytków, która stanowi podstawę do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Ewidencja ta jest prowadzona jako zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 art. 21 i 22 z późn. zm.). Gminna ewidencja zabytków w Tłuszczu stanowiła podstawę do sporządzenia niniejszego programu.

Inne bardzo istotne uregulowania prawne w kwestii ochrony zabytków znaleźć można w następujących dokumentach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. dotycząca prawa budowlanego (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. dotycząca ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).

Ochronę zabytków znajdujących się w bibliotekach i muzeach regulują akty prawne:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698 z późn. zm.).

3.1. Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku, wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym. Ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki pogrupowano w trzech kategoriach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539);
- f) instrumentami muzycznymi;

- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6 pkt. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ochrona zabytków (art. 4 ustawy) polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami (art. 5 ustawy) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kluczowe cele polityki państwa wynikają z Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami oraz Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy

Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”).

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Opracowanie **Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami** jest ustawowym obowiązkiem ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasada *primum non nocere* (z łac. po pierwsze nie szkodzić, autorstwo tej zasady nie jest znane, lecz zgodnie z tradycją przypisywane Hipokratesowi);
- 2) zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
- 4) zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Na uwagę zasługuje fakt, iż powyższe zasady powinny obowiązywać nie tylko konserwatorów, architektów lub urbanistów, ale również pracowników urzędów konserwatorskich, pracowników samorządowych, zwłaszcza w zakresie opiniowania i przyznawania środków na realizację programów i projektów z zakresu ochrony zabytków.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami wyznacza następujące cele działań:

- 1) W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami będzie to: pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych (oraz kreślenie kategorii i stopnia zagrożeń), pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych (oraz określenie kategorii stopnia zagrożeń), pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego (oraz określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych), objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych

zabytków techniki, pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa (oraz określenie kategorii i stopnia zagrożeń), ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach, doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami, udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami;

2) W zakresie działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa, realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage), przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce, wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania;

3) W zakresie systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;

4) W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji, stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych, gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa, wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego, wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych;

5) W zakresie kształcenia i edukacji: utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony, zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa, nadrzędnym celem jest także budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie

życia i pracy przodków, a także upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej i tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych;

6) W zakresie współpracy międzynarodowej: wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie, oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości oraz troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 stanowi rządowy dokument tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w dziedzinie kultury, a w szczególności dla współcześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach gospodarki rynkowej, a także zbieżnej z interesami Polski i Unii Europejskiej.

Podstawowym celem strategii jest działanie na rzecz równomiernego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Przyjęto następujące priorytety:

- 1) Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, celem poprawy stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację. Realizacja tych zadań umożliwi zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym;
- 2) Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dokumentem, który służy do wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w kwestii materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju (Dz. U. z 2004 r. Nr 116, poz. 1206) oraz założeniami do Krajowego Programu Ochrony Zabytków. Podstawą do realizacji Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie obszaru dziedzictwa jako wykładnię rozwoju i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności i promowania regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W Narodowym Programie Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wyznaczone zostały strategiczne cele polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków:

- Przygotowanie skutecznego systemu prawnego - finansowego wspierania ochrony i opieki nad

zabytkami;

- Podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji o tematyce dziedzictwa kulturowego;
- Poszukiwanie narzędzi wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- Ograniczenia w dowolnym opiniowaniu konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za postępowanie niezgodne z prawem;
- Intensyfikacja ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem kompleksowej poprawy stanu zabytków nieruchomych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Analiza opracowań strategicznych i planistycznych sporządzonych dla obszaru województwa i powiatu została dokonana pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy, ze szczególnym uwzględnieniem:

1. Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020;
2. Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;
3. Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015;
4. Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2015 roku;
5. Planu Rozwoju Lokalnego Powiatu Wołomińskiego 2008-2015;
6. Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2013.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Zamierzeniem strategicznym Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 jest promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, jako obszaru o dużym potencjale rozwojowym, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych.

Promocja regionu powinna być ekspozycją jego mocnych stron, tj. bogate dziedzictwo kulturowe regionu (zachowana i utrwalona spuścizna materialna i niematerialna) oraz zróżnicowanie kulturowe i obyczajowe poszczególnych podregionów, istnienie cennych terenów dolin rzecznych, kompleksów leśnych oraz obszarów ujętych w Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie nie tylko rozwój funkcji

turystycznych i przyciągnięcie turystów, ale także aktywizacja obszarów wiejskich, dla których jedną z szans rozwoju jest rozwój agroturystyki oraz innych form turystyki. W tym celu podjęte będą następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo - historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych;
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz włączenie ich do sieci w sąsiednich województwach.

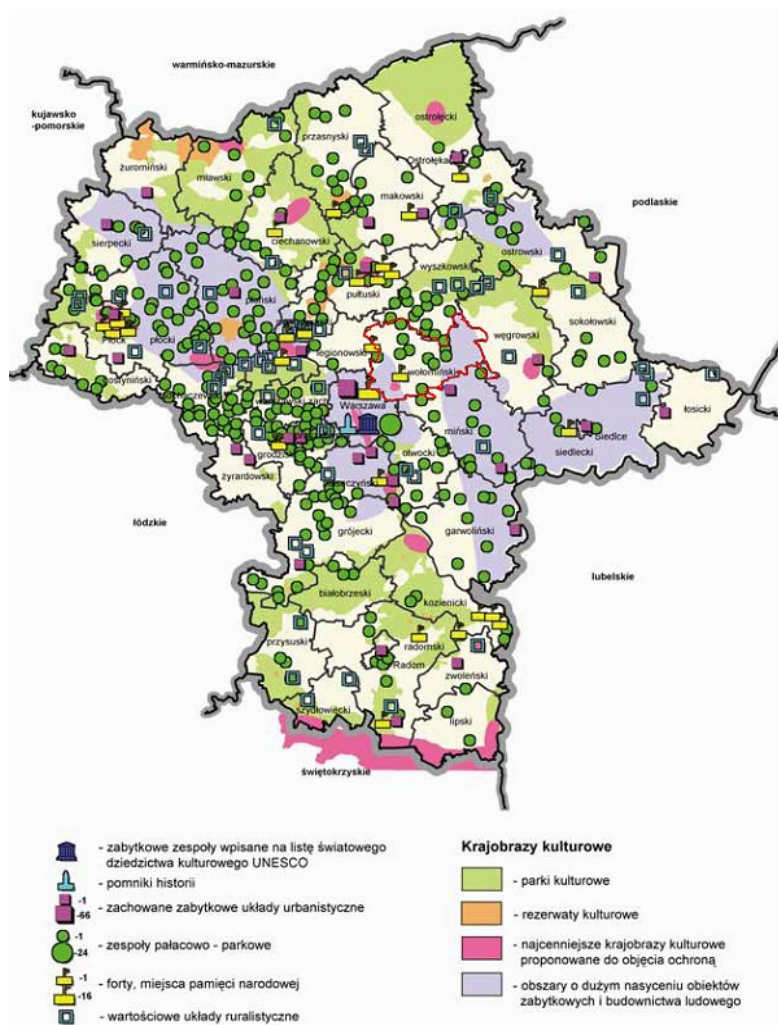
Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury:

- wykreowanie pasm turystyczno-kulturowych na rzecz rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych, przy jednoczesnym upowszechnianiu wiedzy o historii regionu i jego bogactwach;
- rozbudowanie zaplecza turystycznego (m. in. hoteli, pensjonatów, schronisk młodzieżowych);
- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczanie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej;
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej;
- utworzenie we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego;
- dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno - wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie;
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja;
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki;
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej;
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza,

*GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016*

jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości;

- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwia efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej;
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych;
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych;
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

Województwo mazowieckie

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Celem polityki Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza.

Polityka ta adresowana jest do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Materialnym i przestrzennym wymiarem tej polityki jest ochrona obszarów o najcenniejszych elementach krajobrazu kulturowego i historycznego takich jak:

- krajobrazy kulturowe;
- krajobraz kulturowy wsi i małych miast;
- zespoły budownictwa drewnianego;
- ośrodki tożsamości kulturowej regionu;
- układy ruralistyczne i urbanistyczne;
- miejsca pamięci narodowej.

W sferze świadectw kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana poprzez:

- propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach;
- pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej;
- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno - kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców;
- edukacja w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej;
- wykorzystywanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.

Celem strategicznym Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 jest zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu.

W programie wymienione są następujące cele operacyjne:

- 1) Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu;
- 2) Kształtowanie tożsamości regionalnej;
- 3) Wzrost społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;
- 4) Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno – kulturowych.

Głównymi działaniami zachowania materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu są:

- 1) Opieka nad zabytkami nieruchomymi – rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego;
- 2) Integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego;
- 3) Eksponowanie zabytków o szczególnej wartości:
 - ośrodków krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy;
 - ważniejszych stanowisk archeologicznych;
 - zabytków ruchomych zwłaszcza wytworów sztuki czy rzemiosła ludowego;
- 4) Zapobieganie degradacji zabytków:
 - wspieranie rewaloryzacji obiektów zabytkowych i działań służących opiece nad zabytkami;
 - opracowanie zasad współpracy samorządów: wojewódzkiego, gminnych i powiatowych przy realizacji zadań ochrony zabytków, zwłaszcza warunków i form współpracy z właścicielami zabytków;
 - opracowanie zasad postępowania w sytuacjach kryzysowych zagrożenia materialnego istnienia zabytków i ich wdrażanie;
 - budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków; prowadzenie stałej współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie opracowania i monitorowania listy zabytków zagrożonych w istnieniu;
- 5) Kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki:
 - upowszechnianie standardów wytycznych do prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczających, ratowniczych i interwencyjnych.

Głównymi działaniami ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych są:

- 1) Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast

historycznych;

- 2) Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury;
- 3) Wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.

Głównymi działaniami utrwalania zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców są:

- 1) Kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
- 2) Wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego;
- 3) Wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną;
- 4) Wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ogólnonarodowym;
- 5) Promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu (np. w formie konkursów).

Głównymi działaniami promocji walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii są:

- 1) Opracowanie i wdrażanie systemu informacji o najcenniejszych zabytkach regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy jako metropolii o znaczeniu europejskim;
- 2) Wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej;
- 3) Promocja kultury ludowej Mazowsza;
- 4) Wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego.

Głównymi działaniami zwiększania dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych są:

- 1) Kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo – kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych;
- 2) Wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne;
- 3) Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.

4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2015 roku.

Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2015 roku stworzona jest dla określenia celów strategicznych i zadań taktycznych rozwoju powiatu, w oparciu o dostępne zasoby i możliwości realizacji poszczególnych działań. Strategia w bezpośredni sposób nie odnosi się do sprawy ochrony zabytków znajdujących się na terenie powiatu, jednak w kilku istotnych kwestiach odwołuje się do zasobów dziedzictwa kulturowego. Wskazanie dziedzin pośrednio związanych z zasobami dziedzictwa kulturowego, jak np. turystyka i kultura, pozwala przyjąć, iż w opracowaniu tego dokumentu uwzględniono rolę zabytków, konieczność ich ochrony oraz możliwości adaptacji i wykorzystania ich potencjału. Strategia wymienia m. in. wiele dóbr kultury o najwyższych walorach poznawczych, natomiast jako słabości powiatu wskazuje m. in.:

- małą ilość ośrodków kultury;
- brak miejsca spotkań dla młodzieży, brak możliwości organizacji wolnego czasu;
- słabo rozwinięty sektor usług turystycznych.

Jako główne obszary aktywności rozwoju powiatu strategia rozwoju wskazuje między innymi rozwój turystyki i rekreacji. Zwiększenie środków budżetowych przeznaczonych na sektor turystyki, na oświatę, edukację, kulturę i promocję powiatu, a w szczególności jego walorów kulturowych, mają wpłynąć na realizację tego priorytetowego działania. Elementem niezbędnym jest opracowanie programu zarządzania turystyką, w którym zasób i ochrona dóbr kultury powiatu zostaną właściwie uwzględnione.

Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego jest zgodna ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego oraz Narodowym Planem Rozwoju. Określa ona intencje i misję powiatu:

„Powiat Wołomiński to region o nowym wizerunku kształtujący społeczeństwo obywatelskie w oparciu o dziedzictwo kulturowe i tradycję chrześcijańską, przyjazny osadnictwu, rekreacji i przedsiębiorczości, kładący nacisk na ochronę środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwo obywateli”

Powiat wołomiński skutecznie pełni rolę centrum gospodarczo - kulturowego w tej części Mazowsza, dlatego jako ważne działania wskazuje konieczność rewitalizacji miasta - stolicy powiatu, zapewnienie dużej ilości imprez kulturalnych. Warunki geograficzno - przyrodnicze wraz z zasobem dóbr kultury mogą stworzyć atrakcyjną ofertę turystyczną, a przez to zapewnić dobre warunki wykorzystania potencjału kulturowego.

4.2.5. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Wołomińskiego 2008-2015.

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Wołomińskiego 2008-2015 uzupełnia Strategię Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2015, która jest dokumentem otwartym wymagającym uzupełnienia. Plan Rozwoju Lokalnego wnosi nowe treści, pomysły i sposoby rozwiązywania problemów. Precyzyjniej wskazuje zadania z zakresu ochrony zabytków, w tym zapewnienie właściwych kierunków do rozwoju turystyki i rekreacji, m. in. w oparciu o modernizację istniejących obiektów zabytkowych. Plan wśród planowanych wydatków związanych z realizacją podstawowych zadań wynikających z art. 4 ustawy o samorządzie powiatowym wymienia kulturę i ochronę dóbr kultury, co przekłada się na wskazanie konkretnych kwot w poz. 921 na lata 2008-2015. Plan Rozwoju Lokalnego jest dokumentem kierunkowym stanowiącym podstawę do wdrażania przedsięwzięć rozwojowych według kolejności przyjętych przez powiat celów strategicznych, spójnych ze strategią województwa.

4.2.6. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2013.

Opracowanie powiatowego programu opieki nad zabytkami wymaga zaangażowania władz oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami. W realizacji zadań z zakresu ochrony zabytków bardzo korzystne jest przekazanie kompetencji dotyczących opieki nad zabytkami określonym, odpowiedzialnym osobom, w każdej z gmin i w powiecie. Opracowanie ogólnych zasad współpracy na poziomie gmin i powiatu jest niezbędnym elementem dla sprawnego funkcjonowania ochrony zabytków na terenie powiatu.

Główne cele polityki powiatowej związanej z ochroną zabytków:

- 1) Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami;
- 2) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni;
- 3) Wykreowanie wizerunku powiatu i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;
- 4) Zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- 5) Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opieką nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

wynikają z dokumentów o charakterze strategicznym, opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy oraz innych dokumentów.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Analiza dokumentów programowych gminy została dokonana na podstawie:

1. Strategii Rozwoju Gminy Tłuszcz do roku 2020;
2. Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tłuszcz na lata 2008-2015;
3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz;
4. Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tłuszcza oraz zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz.

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Tłuszcz do 2020 roku.

Strategia Rozwoju Gminy to koncepcja systemowego działania, polegająca na: formułowaniu długookresowych celów rozwoju i ich modyfikacji w zależności od zmian zachodzących w otoczeniu, określaniu zasobów i środków niezbędnych do realizacji tych celów oraz sposobów postępowania zapewniających optymalne ich rozmieszczenie i wykorzystanie w celu elastycznego reagowania na wyzwania otoczenia i zapewnienia gminie korzystnych warunków egzystencji i rozwoju.

Uchwalenie Strategii Rozwoju Gminy Tłuszcz do 2020 roku nie zamknęło dalszych prac, lecz otworzyło, kolejną fazę polegającą na opracowaniu programów operacyjnych, weryfikacji i aktualizacji celów i priorytetów rozwoju oraz konstruowaniu wieloletnich planów inwestycyjnych gminy.

Do głównych celów strategicznych strategii rozwoju należą poprawa warunków życia mieszkańców oraz stworzenie możliwości realizacji ich ambicji, utrzymywanie i rozbudowa ekologicznych standardów rozwoju gminy w oparciu o zasady rozwoju zrównoważonego, poprawa atrakcyjności inwestycyjnej, osadniczej i turystycznej gminy, aktywizacja przedsiębiorczości dla zwiększenia podaży miejsc pracy i wpływów budżetowych gminy, stymulowanie przemian w rolnictwie dla przyspieszenia procesów dostosowawczych do wymogów Unii Europejskiej, odtworzenie wizerunku gminy jako lokalnego centrum administracyjnego i komunikacyjnego.

5.1.2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tłuszcz na lata 2008-2015.

Plan Rozwoju Lokalnego to dokument, który przedstawia zintegrowane i kompleksowe działania będące realizacją Strategii Rozwoju Gminy Tłuszcz do 2020 roku. Strategia ta jest definiowana jako stan gotowości gminy do kreowania społecznych programów rozwoju i przyjmowania programów strukturalnych Unii Europejskiej. Plan Rozwoju Lokalnego określa nie tylko ogólne cele (jak ma to miejsce przy tworzeniu strategii), lecz konkretne zadania, terminy ich realizacji oraz sposoby finansowania. Poszerza to możliwości inwestycyjne, umożliwia koncentrację inwestycji, a tym samym zwiększa szybkość ich realizacji, jednocześnie zmniejszając koszty.

Głównym celem rozwoju Gminy Tłuszcz jest zapewnienie mieszkańcom gminy wysokiego poziomu życia poprzez rozwój przedsiębiorczości, turystyki, tworzenie przyjaznych warunków zamieszkania. Ponadto w dokumencie zawarte są także cele strategiczne uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym intensywne wykorzystanie środków Unii Europejskiej dla rozwoju gminy oraz infrastruktury turystycznej.

5.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz. (uchwała nr XV/185/08 z dnia 28 maja 2008 r.)

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym priorytetem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z przepisów szczegółowych odnośnie występowania obiektów i terenów chronionych. Jednym z kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest ochrona krajobrazu kulturowego. Dotyczy to zwłaszcza zabytkowych parków, pomników przyrody oraz budynków i założeń zabytkowych. Ponadto na rysunku studium wyznaczono również lokalizacje stanowisk archeologicznych.

5.1.4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Tłuszcza (uchwała nr VII/102/07 Rady Miejskiej w Tłuszczu z 5 lipca 2007 r.) oraz zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Tłuszcz (obszar administracyjny granic miasta - uchwała nr VI/52/2011 Rady Miejskiej w Tłuszczu z 28 czerwca 2011 r.)

Zarówno studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak i miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zawiera ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

- parków kulturowych.

Ponadto w miejscowym planie zagospodarowania miasta Tłuszcza zostały ustalone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz zasady w przypadku wszelkich prac remontowych i modernizacyjnych, tj. muszą być przeprowadzone w ten sposób, aby obiekt nie zatracił cech, świadczących o jego wartościach kulturowych oraz muszą być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zespoły i obiekty chronione miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego:

1. Kościół parafialny p/w Przemienienia Pańskiego w Tłuszczu;
2. Kapliczka przy ul. Powstańców;
3. Dom przy ul. Głowackiego 13;
4. Dom przy ul. Kościelnej 8;
5. Dom przy ul. Powstańców 13;
6. Dom przy ul. Powstańców 28;
7. Wieża ciśnień przy ul. Warszawskiej;
8. Dom przy ul. Szklanej 3;
9. Kaflarnia przy ul. Raławickiej 11;
10. Cmentarz parafialny.

5.2. Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Miasto i gmina Tłuszcz leży w środkowej części województwa mazowieckiego w powiecie wołomińskim. Przez gminę przebiegają liczne połączenia kolejowe i drogowe, m. in. z Warszawą, Ostrołką, Białymstokiem, Legionowem i Pilawą. Powierzchnia ogólna gminy wynosi 10 300 ha, z czego 15,6% stanowią lasy. Ogólna liczba mieszkańców wynosi 19 239 osoby, w tym w samym Tłuszczu jest 7 853 (wg. stanu na dzień 31.12.2011 r.).

Na terenie gminy jest 37 miejscowości, zgrupowanych w 28 sołectwach i miasto. Przez znaczną część gminy przepływa rzeka Cienka z dopływami w II klasie czystości, z jej wód korzysta głównie rolnictwo. Duża powierzchnia lasów i atrakcyjne tereny rekreacyjne stwarzają warunki dla rozwoju turystyki. Teren gminy to część Równiny Wołomińskiej, płaski na ogół nizinny, urozmaicony i upiękaszony (zwłaszcza w południowej części gminy) występującymi lasami. W niektórych miejscach zachowały się fragmenty starych drzewostanów naturalnego pochodzenia, tworząc rezerwat przyrody. Najbliżej Tłuszcza rezerwat taki występuje w okolicy Jasienicy i Klembowa tzw. rezerwat „dębina”. Bogata szata roślinna urozmaicony teren, stwarzają korzystne

warunki bytowania dla wielu gatunków ssaków i ptaków.

Ze względu na małe uprzemysłowienie gmina nie należy do obszarów ekologicznego zagrożenia. Pod względem turystycznym odgrywa raczej rolę tranzytu z centralnej Polski do atrakcyjniejszych turystycznie i krajobrazowo terenów Polski północno - wschodniej. Ale są też duże możliwości rozwoju agroturystyki.

Powiat wołomiński

Województwo mazowieckie

Gmina Tłuszcz

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy.

Początki historii Tłuszcza sięgają 1477 roku, gdy w lesistej i podmokłej okolicy powstała wieś królewska o nazwie Tłuściec. Wchodziła ona w skład obszernej dzierżawy Chrzęsne, należała zaś do powstałej po 1531 r. parafii Postoliska. Terytorium Tłuszcza weszło w skład powiatu kamieńczykowskiego (Kamieńczyk k. Wyszkowa).

Po rozbiorach Polski Tłuszcz znalazł się w granicach zaboru austriackiego, a po wojnie w 1809 roku – w Księstwie Warszawskim. Po uchwałach kongresu wiedeńskiego Tłuszcz znalazł się w granicach Królestwa Polskiego, miniaturowego państewka pod berłem cara.

Decydujący wpływ na rozwój Tłuszcza wywarła budowa linii kolejowych. W 1862 r. uruchomiona została kolej warszawsko - petersburska. W Tłuszczu powstała stacja kolejowa i warsztaty kolejowe. W 1897 r. przez Tłuszcz przeprowadzono kolejną linię z Pilawy do Ostrołęki.

W 1884 r. Tłuszcz miał już 400 mieszkańców i szkołę początkową. Należał wtedy do gminy Klembów i parafii Postoliska, wchodził w skład powiatu radzyńskiego wydzielonego z części dawnego powiatu stanisławowskiego. Miejscowość miała walory letniskowe, powstało dużo domów letniskowych. W 1906 r. uruchomiono tu hutę szkła, działającą do 1923 r. Wieś przekształciła się w osadę typu miejskiego.

Pobliskie Chrzęsne było znaczącym ośrodkiem artystycznym. Tutaj w 1635 r. kasztelan lubelski Stefan Dobrogost Grzybowski wznosił okazały pałac późnorenansowy, zachowany do naszych czasów. Po latach, zamieszkiwali w nim znani malarze, ilustratorzy.

W czasach II Rzeczypospolitej Tłuszcz rozwijał się nadal. W 1921 r. uruchomiono tu hutę szkła „Przyszłość”, w 1936 r. - linię kolejową do Radzymina i Legionowa. Powstała samodzielna parafia, w 1932 r. zbudowano murowany kościół p. w. Przemienienia Pańskiego. Tłuszcz miał wtedy 1102 mieszkańców, hutę szkła, węzłową stację kolejową, liczne domy letniskowe.

Po wyzwoleniu i zakończeniu wojny zdewastowany Tłuszcz zaczął się odbudowywać, a następnie rozbudowywać. Wznosiła pracę huta „Przyszłość”, parowozownia, węzłowa stacja kolejowa, szkoła podstawowa. Elektryfikacja linii kolejowej do Warszawy, a potem do Małkini, Wyszkowa i Radzymina ożywiła miejscowość. Miejsce drewnianych domków zajęły stopniowo obszerne osiedle mieszkaniowe, prywatne domy i wille. Zamiast ciasnego, drewnianego baraku - nowoczesny dworzec kolejowy. Powstała szkoła zawodowa, w 1966 r. oddano do użytku nowy budynek szkoły podstawowej i utworzonego od podstaw liceum ogólnokształcącego. Ludność wzrosła z 3 tys. na przełomie lat 50. i 60. do ponad 7 tys. obecnie.

W 1967 r. Tłuszcz uzyskał prawa miejskie, ale wbrew woli mieszkańców w ramach reformy administracyjnej z 1975 r. znalazł się w województwie ostrołęckim.

W 1997 r. powstał okazały ratusz, podjęto budowę nowego kościoła. Od 1983 r. aktywnie działa Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Tłuszczańskiej, inicjator utworzenia Społecznego Muzeum Ziemi Tłuszczańskiej, pełniące funkcje naukowe, dydaktyczne i oświatowe. Zabytkami przeszłości są murowany dwór w dzielnicy Borki z 1910 r. (spalił się w 1999 r.), otoczony parkiem krajobrazowym z drugiej połowy XIX w. i murowany spichlerz z pierwszej połowy XIX w. Wydarzenia historyczne upamiętniają też pomniki „Siewby” (radykalne i lewicowe czasopismo) i żołnierzy 32 pułku piechoty AK oraz cmentarz wojenny z 1920 r.

5.2.2. Krajobraz kulturowy.

Gmina Tłuszcz zaliczana jest do gmin typowo rolniczych. Prawie całą przestrzeń rolniczą charakteryzują na ogół gleby mało urodzajne, należące do najniższych klas bonitacyjnych. Dominuje rolnictwo indywidualne z przewagą niewielkich gospodarstw. Ze względu na małe uprzemysłowienie, gmina należy do obszarów ekologicznie czystych. Prawie cały teren to rozległe równiny w części kotliny warszawskiej, urozmaicone w południowo - wschodniej części licznie występującymi kępami leśnymi, łąkową doliną rzeki Cienkiej i jej dopływami, mozaiką pól uprawnych, łąkami.

Wśród obszarów leśnych dominują kompleksy drzewostanów sosnowych, brzozowych, młodszych wiekowo. Miejscami zachowały się fragmenty starych drzewostanów naturalnego pochodzenia np. Chrząsne, Jasienica, Rudniki. Lasy położone w części wschodniej i południowo-wschodniej, stanowią podstawową wartość przyrodniczą gminy. Zawierają się w pasmach leśnych ciągnących się od rzeki Rządzy do rzeki Bug (dawna puszcza Sulejowska, Jadowska i Kamieniecka).

Poza kompleksami leśnymi występują pojedyncze twory przyrody żywej o szczególnych walorach krajobrazowych. Zalicza się do nich okazałe sędziwe drzewa m. in. w miejscowościach Chrząsne, Miąse czy Ołdaki.

W obszarze gminy występuje szereg drzew – pomników przyrody:

1. Dąb szypułkowy o obwodzie 280 cm (dz. ew. nr 1643/1 Tłuszcz), nr rej. woj. 0;
2. Dąb szypułkowy o obwodzie 630 cm (dz. w. nr 173, 174 Ołdaki), nr rej. woj. 122;
3. Lipa drobnolistna o obwodzie 480 cm (pas drogi powiatowej 566), nr rej. woj. 121;
4. Dąb szypułkowy o obwodzie 310 cm (dz. ew. nr 1033/5, 1033/4 Miąse), nr rej. woj. 20/80;
5. Lipa drobnolistna o obwodzie 300 cm (dz. ew. nr 1033/6, 1033/7, 1034/1, 1034/2 Miąse), nr rej. woj. 21/80;
6. Lipa drobnolistna o obwodzie 460 cm (Miąse), nr rej. woj. 22/80;
7. Jesion wyniosły o obwodzie 330 cm (dz. ew. nr 1034/3 Miąse), nr rej. woj. 23/80;
8. Jesion wyniosły o obwodzie 400 cm, dąb szypułkowy o obwodzie 350 cm (dz. ew. nr 940/1 Chrząsne), nr rej. woj. 24/80;
9. Dąb szypułkowy – 4 szt. o obwodach 380 cm, 300 cm, 250 cm, 280 cm (dz. ew. nr 212 Ołdaki), nr rej. woj. 214;
10. Jałowiec pospolity – 6 szt. o obwodach 20-45 cm (Łysobyki), nr rej. woj. 0;
11. Dąb szypułkowy – 7 szt. o obwodach 215 cm, 210 cm, 200 cm, 190 cm, 180 cm, 155 cm,

- 120 cm (dz. ew. nr 685/2, 685/3 Tłuszcz), nr rej. woj. 0;
12. Dąb szypułkowy – 3 szt. o obwodach 150 cm, 120 cm, 180 cm (dz. ew. nr 1561/4 Tłuszcz), nr rej. woj. 0;
13. Dąb szypułkowy o obwodzie 180 cm (dz. ew. nr 1572 Tłuszcz), nr rej. woj. 0;
14. Dąb szypułkowy – 2 szt. o obwodach 180 cm, 200 cm (dz. ew. nr 543 Postoliska), nr rej. woj. 0;
15. Lipa – 1 szt. o obwodzie 240 cm (dz. ew. nr 66/2 Balcery), nr rej. woj. 0;
16. Dąb szypułkowy – 2 szt. o obwodach 380 cm, 380 cm (dz. ew. nr 64 Balcery), nr rej. woj. 0;
17. Dąb szypułkowy – 2 szt. o obwodach 300 cm, 350 cm (dz. ew. nr 174, 175 Balcery), nr rej. woj. 0;
18. Dąb szypułkowy o obwodzie 400 cm (dz. ew. nr 494/14 Jasienica), nr rej. woj. 0;
19. Lipa o obwodzie 340 cm (dz. ew. nr 698 Rudniki), nr rej. woj. 0;
20. Dąb szypułkowy – 6 szt. o obwodach 380 cm, 330 cm, 260 cm, 260 cm, 210 cm, 180 cm (pas drogi, Chrząsne), nr rej. woj. 0;
21. Lipa – grupa drzew (pas drogi gminnej dz. ew. nr 563/2 Jasienica), nr rej. woj. 0;
22. Lipa – grupa drzew 19 szt. (pas drogi gminnej dz. ew. nr 697), nr rej. woj. 0.

Dolina rzeki i jej liczne zagłębienia to tereny bardzo podmokłe, będące siedliskiem wielu gatunków ptactwa i zwierząt, także bobrów. Gmina Tłuszcz znajduje się poza systemem przyrodniczych obszarów chronionych. Nie występują tu parki narodowe, krajobrazowe czy obszary chronionego krajobrazu. Od strony wschodniej przylega do obszaru „Zielonych Płuc Polski” i od strony zachodniej, rezerwatu „Dębina” (gm. Klembów) - fragmentu lasu dębowo – grabowego z 200-letnimi dębami. Gmina to niewątpliwie region o dużych walorach przyrodniczych, przede wszystkim przyroda i czyste powietrze wolne od zanieczyszczeń przemysłowych.

5.2.3. Zabytki nieruchome.

Zabytki nieruchome na terenie gminy to przede wszystkim zabytki architektury sakralnej, m. in. kościoły, cmentarze. Natomiast architekturę świecką reprezentują zespoły pałacowe z parkami podworskimi oraz znaczna ilość przykładów budownictwa drewnianego.

Na terenie gminy Tłuszcz znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tab. 1) oraz obiekty niewpisane do rejestru, które z uwagi na wysokie walory kulturowe również należy objąć ochroną konserwatorską.

Stan utrzymania zabytków nieruchomych jest bardzo różny. Ogólny stan zachowania

*GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016*

obiektów jest dobry, jednak wiele z nich wymaga podjęcia prac remontowych i rewaloryzacyjnych. Niektóre z nich stopniowo poddawane są pracom remontowo - konserwatorskim i odzyskują dawną świetność.

Tab. 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków				
L. p.	Miejscowość	Obiekt/zespół	Adres	Nr i data wpisu
	Chrzęsne	założenie pałacowo-parkowe		
1.		a) pałac	Chrzęsne 05-240 Tłuszcz	A-389,06.08.1959
2.		b) park	Chrzęsne 05-240 Tłuszcz	A-389,20.01.1976
3.	Jasienica	park dworski	Jasienica 05-240 Tłuszcz	A-498, 27.01.1984
4.	Miąse	park dworski	Miąse 05-240 Tłuszcz	A-436, 18.02.1976
5.	Mokra Wieś	park dworski	Mokra Wieś 05-240 Tłuszcz	A-437, 18.02.1976
6.	Postoliska	stara część cmentarza parafialnego	Postoliska 05-240 Tłuszcz	A-554, 30.01.1986
7.	Postoliska	kościół parafialny rzymsko-katolicki p. w. Św. Stanisława Biskupa	Postoliska, 05-240 Tłuszcz	A-1049, 20.12.2011
8.	Tłuszcz	spichlerz	ul. Powstańców 22 05-240 Tłuszcz	A-418,05.04.1962
9.	Tłuszcz	cmentarz wojenny z 1920r.	ul. Warszawska 05-240 Tłuszcz	A-572, 18.01.1986

5.2.4. Zabytki ruchome.

Do zabytków ruchomych na terenie gminy zaliczyć należy wyposażenie Kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława Biskupa w Postoliskach projektu H. Kudery z 1913 - 1919 (wpisane w Katalogu Sztuki Polskiej i dwie decyzje wpisu do rejestru – łącznie 30 pozycji). Są to m. in:

- Barokowy ołtarz boczny z połowy XVIII w. z obrazem Serca Jezusa;
- Ołtarz z XVIII w z obrazem Serca Pana Jezusa;
- Ołtarz z XVIII w z obrazem śś. Józefa i Rocha;
- Drzwi drewniane z okuciami w wejściu na łóż z XVI w.;
- Barokowa chrzcielnica z połowy XVIII w. z rzeźbioną grupą i obrazem Chrztu Jezusa;
- Barokowy konfesjonał z XVIII wieku z późniejszymi obrazami Matki Bożej z Dzieciątkiem i Św. Antoniego malowanymi na blasze;
- Rokokowa monstrancja z 1787 roku;

- Kielich gładki z XVIII w.;
- Księgi metrykalne z wpisami od 1651 roku.

Ponadto ewidencją zabytków ruchomych jest objęte wyposażenie pałacu w Chrzęsnem (dwa kominki z XVIII w.) oraz część nagrobków na cmentarzu w Postoliskach. Szczegółowe dokumentacje konserwatorskie, w tym karty ewidencyjne i decyzje wpisów do rejestru, dotyczące ruchomych dóbr kultury mogą być udostępniane wyłącznie za zgodą właściciela, dlatego w niniejszym opracowaniu podano tylko ogólne informacje.

5.2.5. Pomniki i miejsca pamięci na terenie gminy oraz kapliczki, krzyże przydrożne i pomniki nagrobne.

W gminach, wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych, figurują miejsca pamięci narodowej – zbiorowe mogiły żołnierskie, w tym na cmentarzach wojennych i parafialnych oraz kościelne i prywatne zbiory historyczne. Istotnym elementem krajobrazu kulturowego każdej gminy są pomniki i tablice pamiątkowe, które stawiane były dla upamiętnienia ważnych postaci i wydarzeń historycznych. Licznie reprezentowane na terenie gminy Tłuszcz są również obiekty lokalnego kultu takie jak, kapliczki, krzyże i figury przydrożne głęboko związane z tradycją chrześcijańską.

Pomniki i miejsca pamięci na terenie gminy:

1. Cmentarz Wojenny Żołnierzy 1920 roku, ul. Warszawska;
2. Konary – pomnik w miejscu straceń Polaków w czasie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1945;
3. Kury – pamiątkowy kamień poświęcony żołnierzom polskim walczącym w latach 1939-1945;
4. Postoliska – tablica pamiątkowa poświęcona S. Lechowi, żołnierzowi września 1939r., zamordowanemu w Katyniu;
5. Tłuszcz cmentarz parafialny – mogiła żołnierzy polskich z lat 1939-1944, pomnik poświęcony Żołnierzom 32 pułku AK;
6. Postoliska – pomnik Cichociemnych.

Kapliczki i krzyże na terenie gminy:

1. Krzyż przy ul. Szklanej w miejscu pierwotnego drewnianego – upamiętnienie Powstania Styczniowego z 1864 roku;
2. Kaplica murowana w kształcie małej świątyni z nawą i mensą, ul. Powstańców, Tłuszcz;

3. Figura Matki Bożej na postumencie murowanym z głazów przy kościele, ul. Kościelna;
4. Miąse – kapliczka barokowa z I poł. XVIII wieku murowana, owalna na kwadratowym postumencie z 4 wnękami na obrazy;
5. Krzyż metalowy na wysokim postumencie z czerwonego granitu z 1907 roku przy głównej drodze do Jasienicy;
6. Postoliska – cmentarz parafialny, nagrobki kamienne XIX/XX wieku: grobowiec rodzinny Tyczyńskich, Koskowskich Wincentego, Mariana, Wincentyny Karskiej (właściciele Chręsnego), dziedziców Mokrej Wsi - Dekucińskich, ks. Batogowskiego, Szwed, Morawskich, J. Pilińskiego Adamowicza - redaktora „Siewby”- na pomniku nagrobnym medalion dłuta Xawerego Dunikowskiego;
7. Mokra Wieś – kapliczka przydrożna w miejscu śmierci malarza Władysława Podkowińskiego;
8. Kapliczka murowana w miejscowości Franciszków.

5.2.6. Zabytki archeologiczne.

Zabytki nieruchome archeologiczne, czyli stanowiska archeologiczne to powierzchniowe, podziemne lub podwodne pozostałości egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworach bądź ich ślady. Przykładami nieruchomych stanowisk archeologicznych mogą być pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska czy kurhany.

Na terenie gminy Tłuszcz zinwentaryzowano 135 stanowisk archeologicznych (załącznik nr 1). Większość z nich to ślady osadnicze, obejmujące okresy począwszy od paleolitu, poprzez epokę brązu, okres halsztacki, lateński, wpływów rzymskich, wędrówek ludów, wczesnośredniowieczny, średniowiecze na okresie nowożytnym skończywszy.

5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.

Placówką kulturalną, która zajmuje się gromadzeniem dóbr kultury w gminie jest Społeczne Muzeum Ziemi Tłuszczańskiej. Mieści się ono w budynku przy ul. Kościuszki 7. Muzeum jest prężnie działającą instytucją posiadającą bogatą kolekcję przedmiotów związanych z samym miastem, jak i regionem. W muzeum oprócz stałych wystaw prezentujących bogatą tradycję i kulturę ziemi tłuszczańskiej organizowane są czasowe wystawy popularyzujące regionalną twórczość. Społeczne muzeum pełni rolę w zakresie przechowywania i udostępniania społeczeństwu dobytku kultury regionalnej, a tym samym podnoszenia jego wiedzy o przeszłości.

Tuszczańskie muzeum opracowuje katalogi zbiorów, wydaje przewodniki po wystawach. Działalność popularyzatorską prowadzi poprzez organizacje: wystaw czasowych, prelekcji naukowych, sesji popularno – naukowych, oprowadzenie po wystawach i współudział w realizacji amatorskich filmów dokumentalnych. Dzięki różnorodności form pracy tuszczańskie muzeum pełni funkcję ośrodka naukowo – dydaktyczno – oświatowego. Można je zaliczyć do muzeów wielowydziałowych, ponieważ obok zbiorów etnograficznych, zgromadzono eksponaty historyczne, także malarstwo, rzemiosło artystyczne, ryciny, ikonografię, okazy numizmatyczne, sztuką ludową, militaria, eksponaty z różnych dziedzin techniki oraz najrozmaitsze narzędzia pracy, wytwory miejskich artystów, budownictwo drewniane i stroje ludowe.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne.

Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ludność kształtowała przez wieki swoją kulturę, która w niewielkim stopniu odbiega od innych regionów Polski. Środkowa część Mazowsza określana jest jako Mazowsze Leśne. Wzorce kulturowe na tych obszarach powstały w oparciu o podział klasowy, głównie kastę drobnoszlachecką i chłopską. Do niematerialnego dziedzictwa obecnie zalicza się tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym. W Tłuszczu podczas corocznego Święta Pieśni Ludowej można usłyszeć obrzędowe pieśni i przyśpiewki, które w dzisiejszych czasach nie są zbyt powszechne.

5.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków. Na terenie gminy Tłuszcz formami ochrony zabytków zgodnie z art. 7 ustawy są wpisy do rejestru zabytków oraz ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Zabytki nieruchome w gminnej ewidencji zabytków zostały przedstawione w załączniku nr 1.

5.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy są obiekty, które pokrywają się głównie

z tymi wpisanymi do rejestru zabytków. W szczególności są to kościół p. w. Św. Stanisława Biskupa w Postoliskach, zespół pałacowy z obiektami gospodarczymi i parkiem we wsi Chrzęsne z XIX w. oraz cmentarz wojenny z 1920 r.

1. Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa w Postoliskach.

Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa zbudowany został w latach 1913 – 1919 według projektu Henryka Kudery. Kościół posiada barokowe ołtarze, chrzcielnicę i konfesjonał z XVIII wieku. W kościele znajduje się rokokowa monstrancja i kielich gładki również z XVIII wieku. Na plebani przechowywane są natomiast księgi metrykalne od 1651 roku. Na cmentarzu znajdują się zabytkowe nagrobki klasycystyczne z XIX wieku.

Fot. 1. Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa w Postoliskach.

2. Zespół pałacowy z obiektami gospodarczymi i parkiem z XIX w. we wsi Chrzęsne.

Późnorennesansowy pałac wzniesiono w 1635 roku. Zbudowany został dla Stefana Dobrogosta Grzybowskiego, starosty warszawskiego oraz kasztelana lubelskiego. W XVIII wieku wnętrza zostały częściowo przebudowane. Pałac jest budowlą jednopiętrową, z grubymi murami i dwiema basztami. Pomieszczenia na parterze mają kolebkowe sklepienia z lunetami. Na piętrze

zachowały się belkowe stropy z XVIII wieku oraz dwa rokokowe kominki z piaskowca. Obok dworu znajduje się budynek administracyjny i spichlerz. Budowla związana była z takimi znamienitymi rodami szlacheckimi, jak Kotarbińscy, Karscy, Maszyńscy, Koskowsy. Pałac był wyjątkowym wśród dworów szlacheckich na Mazowszu również ze względu na jego bywalców. Niemal od początku istnienia pałacu, Chrzęsne zamieszkiwali i odwiedzali malarze, pisarze, rysownicy, nauczyciele. Jego właściciele zawsze związani byli ze środowiskiem warszawskich artystów. Do 1944 roku pałac należał do właścicieli folwarku Chrzęsne – rodziny Karskich. Po wojnie, odkąd władze komunistyczne odebrały go właścicielom, budynek niszczał. Służył jako ośrodek wychowawczo – oświatowy, zakład poprawczy, szkoła, internat. W pobliżu pałacu znajdują się resztki parku krajobrazowego z I połowy XIX wieku.

Fot. 2. Zespół pałacowy z obiektami gospodarczymi i parkiem z XIX w. we wsi Chrzęsne..

3. Cmentarz wojenny z 1920 r.

Cmentarz wojenny z 1920 r. położony jest na ogrodzonym terenie, pomiędzy ul. Warszawską a torami kolejowymi. Ułożony jest na planie prostokąta. W środkowej części znajduje się siedem płasko ułożonych krzyży, a u węzłowia umieszczony jest betonowy pomnik zwieńczony krzyżem. Pod krzyżem widnieje tablica z napisem: „*OBROŃCOM OJCZYZNY 1920 ROKU*”.

Fot. 3. Cmentarz wojenny z 1920 r.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Tłuszcz przedstawione zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń dla tej dziedziny. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisującym stan obecny analizowanego obszaru.

Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie ochrony zabytków na terenie gminy Tłuszcz.

Tab. 2. Analiza SWOT.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Różnorodność krajobrazu naturalnego i kulturowego; • Dobry stan obiektów użyteczności publicznej i większości obiektów sakralnych; • Zachowanie ważnych elementów krajobrazu kulturowego w postaci układu przestrzennego, zespołów dworskich; • Działania władz gminnych na rzecz promocji regionu, rozwoju turystyki i ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego; • Działalność Społecznego Muzeum Ziemi	• Wielu właścicieli prywatnych, zamieszkujących zabytkowe obiekty bez środków na renowację i konserwację budynków; • Brak mechanizmów kontroli i zarządzania zabytkowymi budynkami mieszkalnymi z uwzględnieniem szczególnych uwarunkowań związanych z koniecznością ochrony ich wartości; • Konieczność budowania warunków zabudowy każdorazowo dla poszczególnych inwestycji, jest nie tylko znaczną przeszkodą dla inwestujących, ale również dla prawidłowej

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

Tłuszczańskiej; • Obiekty posiadają ustalony stan własnościowy; • Dobre rozpoznanie zabytkowego zasobu przez służby konserwatorskie; • Bogata historia miasta i regionu; • Rosnąca chęć mieszkańców do identyfikowania się z dziedzictwem kulturowym.	realizacji polityki opieki nad zabytkami, szczególnie dla tych nie objętych wpisem do rejestru zabytków; • Konieczność tworzenia doraźnych rozwiązań w zakresie użytkowania obiektów mieszkalnych, dostosowywanych do bieżących, często przypadkowych potrzeb właścicieli; • Stosunkowo słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (projektanckich, konserwatorskich); • Brak popularyzacji wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków; • Słaba ekspozycja i niedostateczne oznakowanie obiektów zabytkowych; • Brak środków na badania (architektoniczne, archiwalne), które muszą stanowić podstawę do właściwego postępowania w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów zabytkowych; • Brak wystarczającej ilości stref ruchu spowolnionego, ścieżek rowerowych i tras pieszych; • Zagrożenie centrum miasta zjawiskiem kumulacji zanieczyszczeń; • Zbyt niskie środki budżetowe i prywatne przeznaczone na remonty i konserwację obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rosnąca rola samorządu, który ochronę zabytków włącza w strefę rozwoju lokalnego; • Postęp w dziedzinie finansowania ochrony środowiska kulturowego z wykorzystaniem różnych źródeł (unijnych, międzynarodowych, państwowych, samorządowych, prywatnych); • Stałe działania na rzecz poprawy środowiska naturalnego; • Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ważności znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami i wartości dziedzictwa	• Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe, a często i bezprawne przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację; • Nadmierna komercjalizacja obiektów zabytkowych; • Zbyt wolne tempo rewitalizacji przestrzeni miejskiej i niski poziom estetyki; • Niestabilność i powszechna nieznajomość przepisów prawa;

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

kulturowego; • Popularyzowanie dobrych wzorców zagospodarowania i poszanowania obiektów zabytkowych; • Przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego; • Szeroka promocja walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego gminy; • Współpraca miasta z sąsiednimi samorządami.	• Klęski i zdarzenia losowe; • Zbyt małe zaangażowanie społeczne w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.
---	---

7. Założenia programowe.

Celem strategicznym gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Tłuszcz na lata 2013-2016 jest:

„Zachowanie dziedzictwa kulturowego, służącego budowaniu i utrwalaniu poczucia tożsamości społeczności lokalnej, zachowaniu ładu przestrzennego, rozwojowi turystyki i promocji gminy Tłuszcz.”

Sformułowany cel strategiczny wymaga podjęcia szeregu działań, które winny stać się priorytetami na przyszłość. O ile w ciągu najbliższych 4 lat tylko kilka zadań zostanie zrealizowanych bądź zapoczątkowanych, to istotną rzeczą jest dostrzeżenie wielu innych problemów i rozpoczęcie działań, ukierunkowanych na opiekę nad zabytkami. Zapoczątkuje to wieloletni proces, dzięki któremu zabytki będą otaczane coraz lepszą opieką. Proces, który powinien podlegać systematycznej weryfikacji i dopasowywaniu do aktualnych potrzeb i możliwości finansowych. Pozytywne podejście władz samorządowych gminy Tłuszcz do spraw związanych z opieką nad zabytkami i wykazywana troska o zachowanie świadectw przeszłości w należyтым stanie, dają wszelkie podstawy do efektywnego i sprawnego realizowania programu opieki nad zabytkami, przy pomocy wytyczonych priorytetów i kierunków działań.

7.1. Priorytety, kierunki działań programu opieki oraz zadania bezpośrednio z nimi związane.

Główne priorytety polityki gminnej związanej z ochroną zabytków zostały opracowane z uwzględnieniem celów zawartych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i zostały przedstawione w tabeli nr 3.

Tab. 3. Zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań do realizacji w zakresie opieki nad zabytkami.

PRIORYTET I: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	
<u>Kierunki działań</u>	<u>Zadania</u>
1. Monitorowanie dóbr kultury.	1. Bieżąca weryfikacja gminnej ewidencji zabytków. 2. Ścisła współpraca samorządu gminnego z organami ochrony zabytków na szczeblach powiatowym i wojewódzkim. 3. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków. 4. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków. 5. Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. 6. Utrzymywanie w odpowiednim stanie mogił zbiorowych z terenu gminy.
2. Poprawa stanu zachowania istniejących zabytków.	1. Wypracowanie systemu dofinansowań remontów obiektów zabytkowych. 2. W miarę możliwości uzyskiwania dofinansowań przeprowadzanie prac konserwatorskich zabytków o najsłabszym stanie zachowania. 3. Rekonstrukcja tablicy, miedziorytu zdobiącego pomnik Obrońców Ojczyzny z 1920 r. 4. Starania o dofinansowania na odrestaurowanie zabytkowych kapliczek.
3. Szersze zaangażowanie sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego.	1. Pozyskiwanie aktywnych partnerów ochrony dziedzictwa kulturowego. 2. Wypracowanie współpracy z właścicielami terenów na których znajdują się obiekty zabytkowe oraz zwrócenie uwagi na zabytki, które wymagają prac konserwatorskich. 3. Wypracowanie procedur współpracy z organami ścigania w przypadku ewentualnego zagrożenia. 4. Wspomaganie projektów podejmowanych przez organizacje, fundacje czy osoby prywatne.
PRIORYTET II: Podniesienie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społeczno – kulturalnych i turystycznych.	
<u>Kierunki działań</u>	<u>Zadania</u>
1. Wykreowania markowego produktu turystycznego.	1. Stworzenie i udostępnianie komputerowej bazy danych o zabytkach gminy i środowisku kulturowym gminy. 2. Tworzenie oferty turystycznej przy jednoczesnym wykorzystaniu walorów kulturowych i

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

	przyrodniczych gminy.
PRIORYTET III: Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	
<u>Kierunki działań</u>	<u>Zadania</u>
1. Zwiększenie wiedzy o gminie wśród mieszkańców.	1. Utworzenie i udostępnienie komputerowej bazy danych o lokalnych zabytkach. 2. Udział w programach i szkoleniach z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego oraz udział w zjazdach poświęconych ochronie zabytków.
2. Podjęcie działań popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	1. Zachęcanie dzieci i młodzieży do poznawania miasta, historii lokalnej. 2. Organizowanie konkursów wśród dzieci i młodzieży związanych z problematyką opieki nad zabytkami. 3. Popularyzacja zasobów kulturowych w lokalnych mediach. 4. Organizowanie wystaw i prezentacji związanych z tematyką opieki nad zabytkami. 5. Promowanie i organizowanie obrzędów pieśni ludowej w Tłuszczu.
PRIORYTET IV: Wspieranie aktywności lokalnej mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.	
<u>Kierunki działań</u>	<u>Zadania</u>
1. Promocja gminy akcentująca jej niepowtarzalność.	1. Szeroka, długoterminowa akcja edukacyjna i promocyjna przy udziale lokalnych fundacji, organizacji pozarządowych, mediów. 2. Nawiązywanie w nowych realizacjach do lokalnych tradycji kształtowania zabudowy i stosowanych materiałów. 3. Pogłębienie w mieszkańcach gminy zainteresowania i dumy z jej tradycji historycznych.
2. Kreowanie i stymulowanie zasad partnerstwa oraz współodpowiedzialności mieszkańców za zachowanie dziedzictwa kulturowego.	1. Wdrożenie szerokiego programu informacyjnego we współdziałaniu ze środowiskiem lokalnym. 2. Prowadzenie przy szerokim udziale społecznym działań w ramach programu Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tłuszcz na lata 2008-2015. 3. Promowanie prawidłowych postaw wobec zabytków.
PRIORYTET V: Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.	
<u>Kierunki działań</u>	<u>Zadania</u>
1. Opracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i	1. Udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych.

*GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016*

zabytków.	2. Pozyskiwanie informacji o możliwościach wykorzystania dla działań rewitalizacyjnych różnych źródeł finansowania (strukturalnych, wspólnotowych unijnych, publicznych, prywatnych).
2. Określanie zasad partnerstwa publiczno-prywatnego i sektora przedsiębiorstw działających w obszarze dziedzictwa kulturowego.	1. Finansowe wspieranie działalności skierowanej na ochronę zabytków przez osoby prywatne i fundacje.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Tłuszcz na lata 2013-2016 obowiązywać będą niżej wymienione grupy instrumentów oddziaływania:

1) Instrumenty prawne:

- wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego;
- wnioskowany w programie miejscowy plan rewitalizacji i rewitalizacji obszaru;
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2) Instrumenty koordynacji:

- strategia rozwoju miasta;
- plany rozwoju lokalnego;
- programy rozwoju infrastruktury miejskiej (w tym komunikacyjnej);
- programy ochrony środowiska przyrodniczego;
- programy prac konserwatorskich;
- studia i analizy, koncepcje;
- plany rewitalizacji;
- umowy i porozumienia;
- kontrakty;
- prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

3) Instrumenty finansowe:

- dotacje;
- subwencje;
- dofinansowania;
- nagrody;
- zachęty finansowe;
- zbiórki społeczne;
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej.

4) Instrumenty społeczne:

- edukacja kulturowa;
- informacja;
- sprawna komunikacja;
- współpraca;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- wzbogacona oferta miejsc pracy i działań prowadzących do przeciwdziałania bezrobociu.

5) Instrumenty kontrolne:

- ciągła aktualizacja bazy danych geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej (również komunikacji), stanu zagospodarowania przestrzennego miasta, stanów, technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia;
- monitoring stanu środowiska kulturowego.

Wdrożenie podanych powyżej narzędzi wymaga od samorządu terytorialnego działań, takich jak:

- skuteczne stosowanie przepisów prawa związanych z ochroną zabytków;
- dostosowanie się do programów regionalnych szczebla wojewódzkiego w zakresie ochrony środowiska kulturowego;
- współpraca z innymi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- działania marketingowe i planistyczne;
- szukanie finansowych środków pozabudżetowych, w tym współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz przyjęcie zasady partnerstwa publiczno – prywatnego;
- pozyskanie poparcia społecznego i koordynacja działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

- nieustanny monitoring zmian środowiska kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

Obowiązek monitorowania realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ustawowymi zapisami, po dwuletnim okresie funkcjonowania programu, Burmistrz Tłuszcza przedłoży Radzie Miejskiej sprawozdanie z jego realizacji. Proces monitorowania będzie polegał na obserwowaniu zmian, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów i zadań programu oraz analizie zebranych danych i opracowaniu raportów.

Ocenę sporządzi komórka organizacyjna urzędu, koordynująca realizację programu, a następnie przedstawi ją Burmistrzowi. Po zaakceptowaniu, ocena zostanie przedłożona Radzie Miejskiej, będzie ona jednocześnie stanowić punkt wyjścia do wprowadzania uzasadnionych zmian i usprawniania programu. Proces osiągania celów programu opieki nad zabytkami będzie monitorowany przez zespół koordynujący, poprzez analizę stopnia ich realizacji. Będzie ona obejmowała:

- a) bieżący monitoring (przynajmniej raz do roku) gminnej ewidencji zabytków, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
- b) ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych;
- c) ocenę realizacji programu wdrażania tras turystyczno - edukacyjnych na terenie gminy;
- d) ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków;
- e) ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce można podzielić na:

- źródła publiczne (budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii europejskiej, inne źródła zagraniczne);
- źródła prywatne (środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.).

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe jak i fundusze

strukturalne, a także środki prywatne.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych:

- Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków - www.mwzkz.pl (dotacje);
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” - www.mkidn.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” - www.mkidn.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” - www.mkidn.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kultura 2007–2013” - www.mkidn.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4.
- Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym – www.interreg.gov.pl;
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – www.interreg.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” – www.minrol.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” - www.mrr.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” - www.mrr.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” - www.mrr.gov.pl;
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” - www.funduszngo.pl;
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno - prywatnym – www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php;
- Informacje o udzielaniu dotacji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, m. in. dla powiatów i gmin ze środków Województwa Mazowieckiego – www.mazovia.pl.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowany jest dla gminy Tłuszcz po raz pierwszy i obejmuje lata 2013-2016. Wobec powyższego brak jest analizy danych w zakresie funkcjonowania, realizacji i finansowania opieki nad zabytkami w poprzednich latach.

Samorząd gminny do tej pory nie przyznawał żadnych środków dla właścicieli zabytków wpisanych do rejestru zabytków. W poprzednich latach kilka obiektów należących do gminy, objętych ochroną, w tym Cmentarz wojenny z 1920 r. oraz mogiła zbiorowa w Wólce Kozłowskiej zostały wyremontowane z dotacji Wojewody Mazowieckiego. Jednakże w związku z kradzieżą tablicy, miedziorytu zdobiącego pomnik Obrońców Ojczyzny 1920 r. w sierpniu 2012 r., zadaniem priorytetowym stało się zrekonstruowanie w/w tablicy. W działania mające na celu umieszczenie repliki zaangażowani są również mieszkańcy gminy, parafia p. w. Przemienienia Pańskiego oraz parafia p. w. Męczenników Podlaskich w Tłuszczu.

Rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków mogłoby być występowanie Gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których właściciele zabytków nie są w stanie zapewnić wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy Tłuszcz.

Zadania programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane poprzez instytucje kultury podległe Gminie lub funkcjonujące w ramach działalności bieżącej na jej terenie, np. muzeum, biblioteki. Ponadto, w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe, m. in. stowarzyszenia, parafie.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940). Istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa. Wsparcie finansowe pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury w ramach Programów Operacyjnych;
- Wojewody Mazowieckiego, będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Budżetu samorządu województwa mazowieckiego i jednostek samorządu terytorialnego;
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów);
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

12. Spis map, fotografii i tabel.

1. Województwo mazowieckie (s. 13);
2. Powiat wołomiński (s. 22);
3. Województwo mazowieckie (s. 22);
4. Gmina Tłuszcz (s. 23);
5. Fot. 1. Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa w Postoliskach (s. 31);
6. Fot. 2. Zespół pałacowy z obiektami gospodarczymi i parkiem z XIX w. we wsi Chrzęsne (s. 32);
7. Fot. 3. Cmentarz wojenny z 1920 r. (s. 33);
8. Tab. 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (s. 27);
9. Tab. 2. Analiza SWOT (s. 33);
10. Tab. 3. Zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań do realizacji w zakresie opieki nad zabytkami (s. 36).

*GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016*

Załącznik nr 1

Gminna ewidencja zabytków (stan na październik 2012 r.)

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW					
I. Zabytki nieruchome					
L. p.	Miejscowość	Obiekt/zespół	Adres	Informacja o wpisie do rejestru zabytków	UWAGI
	Chrzęsne	założenie pałacowo-parkowe:			
1		a) pałac	Chrzęsne 05-240 Tłuszcz	A-389, 06.08.1959	
2		b) park	Chrzęsne 05-240 Tłuszcz	A-389, 20.01.1976	
3	Jasienica	park dworski	Jasienica 05-240 Tłuszcz	A-498, 27.01.1984	
4	Miąse	park dworski	Miąse 05-240 Tłuszcz	A-436, 18.02.1976	
5	Mokra Wieś	park dworski	Mokra Wieś 05-240 Tłuszcz	A-437, 18.02.1976	
6	Postoliska	stara część cmentarza parafialnego	Postoliska 05-240 Tłuszcz	A-554, 30.01.1986	
7	Postoliska	kościół parafialny rzymsko-katolicki p. w. Św. Stanisława bpa	Postoliska, 05-240 Tłuszcz	A-1049, 20.12.2011	
8	Tłuszcz	spichlerz	ul. Powstańców 22 05-240 Tłuszcz	A-418, 05.04.1962	
9	Tłuszcz	cmentarz wojenny z 1920r.	ul. Warszawska 05-240 Tłuszcz	A-572, 18.01.1986	
10	Tłuszcz	kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Przemienienia Pańskiego	ul. Kościelna 7 05-240 Tłuszcz		
11	Tłuszcz	cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Kościelna 05-240 Tłuszcz		
12	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Głowackiego 13 05-240 Tłuszcz		
13	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Głowackiego 13a 05-240 Tłuszcz		
14	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Kościelna 8 05-240 Tłuszcz		
15	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Kościelna 12 05-240 Tłuszcz		
16	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Powstańców 13		

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

			05-240 Tłuszcz		
17	Tłuszcz	dom mieszkalny	ul. Powstańców 28 05-240 Tłuszcz		
18	Tłuszcz	budynek usługowo - magazynowy (dawny Urząd Gminy)	ul. Szklana 3 05-240 Tłuszcz		
19	Tłuszcz	wieża ciśnień	ul. Warszawska 05-240 Tłuszcz		
20	Tłuszcz	kaflarnia, ob. sala weselna	ul. Racławicka 11 05-240 Tłuszcz		
21	Chrzęsne	spichlerz w zespole pałacowo - parkowym	Chrzęsne 05-240 Tłuszcz		

II. Zabytki nieruchome - stanowiska archeologiczne.

	Nr ewiden- cyjny	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska w miejscowości/Nr stanowiska na obszarze	Funkcja, chronologia			
					1	2	3	4
22	4520	Dzięcioły	53-70	1/109	ślad osadn., starożytność			
23	4389	Fiukały	52-70	2/22	ślad osadn., nieokreślona			
24	4388	Fiukały	52-70	1/21	osada, wcz.średniow./średniow.			
25	4562	Franciszków	54-70	2/36	ślad osadn., XIII/XIV w.			
26	4561	Franciszków	54-70	1/35	ślad osadn., starożytność			
27	4526	Grabów	53-71	1/6	ślad osadn., nowożytność			
28	4390	Jarzębia Łąka	52-70	2/23	osada, epoka brązu	osada, wczesne średniowiecze		
29	4387	Jarzębia Łąka	52-70	1/20	ślad osadn., wczesne średniow.	osada, nowożytność		
30	4394	Jarzębia Łąka	52-70	3/27	ślad osadn., wcz.średniow.			
31	4399	Jarzębia Łąka	52-70	6/32	ślad osadn., nieokreślony	cmentarzysko, OWR	ślad osadn., nowożytność	
32	4396	Jarzębia Łąka	52-70	5/29	ślad osadn., ep.brązu	osada, okr.hal./okr.lat		
33	4395	Jarzębia Łąka	52-70	4/28	osada, XII, XIII wiek	osada, XIV, XV, XVI w.		
34	4516	Jasienica	53-70	5/105	ślad osadnictwa, starożytność			
35	4517	Jasienica	53-70	6/106	ślad osadnictwa, XVII w.			
36	4518	Jasienica	53-70	7/107	ślad osadn., starożytność			
37	4504	Jasienica	53-70	1/93	ślad osadn., średniow./nowożytn.			
38	4509	Jasienica	53-70	8/98	ślad osadnictwa, neolit			
39	4514	Jasienica	53-70	3/103	ślad osadn., póź.EB/WEŻ			
40	4515	Jasienica	53-70	4/104	ślad osadn., starożytność			
41	4512	Jasienica /-Górki/	53-70	2/101	ślad osadnictwa, neolit			
42	4508	Jasienica/Kru- sze	53-70	9/97	ślad osadnictwa, neolit	ślad osadnictwa, wcz.ep.brązu	punkt osadniczy, XIV w.	osada, XV/XVI- XVII w.
43	4391	Kazimierzów- ka	52-70	1/24	osada, k.trzciniecka, WEB	ślad osadn., wczesne średniow		

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

44	4400	Kolonia Kozły	52-70	1/33	ślad osadn., starożytn.-neolit			
45	4383	Kozły	52-70	3/16	ślad osadnictwa, KAK, neolit	ślad osadn., nieokreślony		
46	4382	Kozły	52-70	1/15	ślad osadnictwa, nieokreślona			
47	4386	Kozły	52-70	4/19	ślad osadn., średniowiecze	osada, nowożytność		
48	4385	Kozły	52-70	3/18	ślad osadnictwa, mezolit			
49	4377	Kurówka	52-70	1/10	osada, nowożytność			
50	4524	Łysobyki	53-70	8/113	osada, nowożytność			
51	4523	Łysobyki	53-70	7/112	ślad osadn., epoka brązu	osada, nowożytność		
52	4522	Łysobyki	53-70	6/111	ślad osadn., nowożytność			
53	4519	Łysobyki	53-70	5/108	ślad osadn., k.niemeńska, neolit			
54	4499	Łysobyki	53-70	2/88	ślad osadnictwa, starożytność			
55	4501	Łysobyki	53-70	4/90	ślad osadnictwa, starożytność			
56	4500	Łysobyki	53-70	3/89	ślad osadnictwa, średniow./nowożytn.			
57	4482	Łysobyki	53-70	1/71	ślad osadnictwa, neolit	punkt osadniczy, późna EB/WEŻ	ślad osadnictwa, późny LT/OWR	punkt osadniczy, starożytność
58	4477	Miąse	53-70	38/66	ślad osadn., późna EB/WEŻ			
59	4478	Miąse	53-70	39/67	ślad osadnictwa, starożytność			
60	4476	Miąse	53-70	37/65	punkt osadniczy, późna EB/WEŻ			
61	4470	Miąse	53-70	31/59	śl. osad., póź.ep.brązu/wcz.ep.żelaza	ślad osadn., wczesne średniow		
62	4475	Miąse	53-70	36/64	punkt osadniczy, późny LT/OWR	punkt osadniczy, późna EB/WEŻ	osada, starożytność	
63	4468	Miąse	53-70	29/57	punkt osadniczy, neolit	osada, ep.żelaza, późny LT/OWR	osada, starożytność	
64	4474	Miąse	53-70	35/63	ślad osadnictwa, starożytność			
65	4469	Miąse	53-70	30/58	osada, póź.ep.brązu/wcz.ep.żelaza	osada, późny laten/okr.wpl.rzym.	osada, starożytność	
66	4473	Miąse	53-70	34/62	osada, starożytność			
67	4472	Miąse	53-70	33/61	ślad osadnictwa, starożytność			
68	4471	Miąse	53-70	32/60	śl. osad., k.trzciniecka, łużycka, EB			
69	4455	Miąse	53-70	22/44	ślad osadnictwa, starożytność			
70	4454	Miąse	53-70	21/43	ślad osadnictwa, starożytność			
71	4453	Miąse	53-70	20/42	ślad osadnictwa, starożytność			
72	4452	Miąse	53-70	19/41	ślad osadnictwa, starożytność			
73	4451	Miąse	53-70	18/40	punkt osadniczy, epoka brązu	punkt osadniczy,	punkt osadniczy,	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

						późny LT/OWR	XIV-XV w.	
74	4450	Miąse	53-70	17/39	śląd osadnictwa, późna EB/WEŻ			
75	4457	Miąse	53-70	24/46	śląd osadnictwa, starożytność			
76	4448	Miąse	53-70	15/37	śląd osadn., późna EB/WEŻ			
77	4458	Miąse	53-70	25/47	śląd osadnictwa, starożytność			
78	4449	Miąse	53-70	16/38	zabudowa dworska, XV- XVI w.			
79	4525	Miąse	53-70	58/114	osada?, nowożytność			
80	4456	Miąse	53-70	23/45	śląd osadnictwa, starożytność			
81	4461	Miąse	53-70	28/50	osada, póź.ep.brązu/wcz.ep.żela za	osada, późny laten/okr.wpł.r zym.	osada, starożytność	
82	4460	Miąse	53-70	27/49	punkt osadniczy, starożytność			
83	4459	Miąse	53-70	26/48	śląd osadn., k.trzciniecka, WEB			
84	4427	Miąse	53-70	7/16	śląd osadn., starożytn., ep.brązu, OWR			
85	4426	Miąse	53-70	6/15	śląd osadn., starożytność			
86	4425	Miąse	53-70	5/14	wieś, XV-XVI wiek			
87	4429	Miąse	53-70	9/18	śląd osadnictwa, neolit	punkt osadn., starożytn.,p.LT- OWR?		
88	4430	Miąse	53-70	10/19	śląd osadn., k.trzciniecka, WEB			
89	4502	Miąse	53-70	56/91	śląd osadnictwa, XV w.			
90	4416	Miąse	53-70	4/5	śl.osadn., k.przeworska, łużycka, OWR			
91	4415	Miąse	53-70	3/4	ślady osadn., nieokreślona	ślady osadn., epoka brązu		
92	4414	Miąse	53-70	2/3	ślady osadn., nieokreślona			
93	4413	Miąse	53-70	1/2	ślady osadnictwa, mezolit?			
94	4490	Miąse	53-70	50/79	śląd osadnictwa, starożytność			
95	4483	Miąse	53-70	43/72	śląd osadn., starożytn., średniow			
96	4484	Miąse	53-70	44/73	śląd osadnictwa, starożytność			
97	4485	Miąse	53-70	45/74	śląd osadnictwa, późny LT/OWR			
98	4486	Miąse	53-70	46/75	punkt osadniczy, późna EB/WEŻ	punkt osadniczy, późny LT/OWR ?	punkt osadniczy, starożytność	
99	4487	Miąse	53-70	47/76	osada, póź.ep.brązu/wcz.ep.żela za	osada, późny laten/okr.wpł.r zym.	punkt osadniczy, XV-XVI w.	
100	4428	Miąse	53-70	8/17	śląd osadn., późna EB/WEŻ			
101	4489	Miąse	53-70	49/78	punkt osadniczy, starożytność			
102	4491	Miąse	53-70	51/80	śląd osadnictwa, starożytność			
103	4492	Miąse	53-70	52/81	śląd osadnictwa, XV w.			
104	4493	Miąse	53-70	53/82	śląd osadnictwa, epoka brązu			

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

105	4494	Miąse	53-70	54/83	punkt osadniczy, starożytność			
106	4495	Miąse	53-70	55/84	śląd osadnictwa, epoka brązu			
107	4488	Miąse	53-70	48/77	śląd osadn., średniow./nowożytn.			
108	4480	Miąse	53-70	41/69	śląd osadn., późna EB/WEŻ			
109	4479	Miąse	53-70	40/68	punkt osadniczy, późna EB/WEŻ	punkt osadniczy, starożytność		
110	4513	Miąse	53-70	57/102	śląd osadnictwa, ep.brązu			
111	4481	Miąse	53-70	42/70	śląd osadnictwa, starożytność			
112	4447	Miąse /-Jadwinin/	53-70	14/36	śląd osadnictwa, KAK ?, neolit			
113	4446	Miąse /-Jadwinin/	53-70	13/35	śląd osadnictwa, starożytność			
114	4445	Miąse /-Jadwinin/	53-70	12/34	śląd osadn., neolit strefy leśnej	śląd osadn., późna EB/WEŻ	ślady osadnictwa, starożytność	
115	4444	Miąse /-Jadwinin/	53-70	11/33	śląd osadnictwa, ep.brązu/novożytn.			
116	4467	Pawłów	53-70	2/56	osada, póź.ep.brązu/wcz.ep.żela za			
117	4466	Pawłów	53-70	1/55	śląd osadniczy, starożytność			
118	4379	Postoliska	52-70	1/12	śląd osadn., starożytność	osada, średniowiecze	osada, okres nowożytny	
119	4378	Rysie	52-70	1/11	osada, nowożytność			
120	4397	Rysie	52-70	2/30	cmentarzysko, OWR			
121	4465	Stasinów	53-70	4/54	śląd osadnictwa, starożytność			
122	4464	Stasinów	53-70	3/53	punkt osadniczy, starożytność			
123	4463	Stasinów	53-70	2/52	śląd osadnictwa, starożytność			
124	4462	Stasinów	53-70	1/51	śląd osadnictwa, starożytność			
125	4498	Stasinów	53-70	7/87	śląd osadnictwa, późna EB/WEŻ			
126	4496	Stasinów	53-70	5/85	osada, póź.ep.brązu/wcz.ep.żela za			
127	4497	Stasinów	53-70	6/86	śląd osadn., wcz. średniowiecze			
128	4560	Szczepanek	54-70	13/34	śląd osadnictwa, neolit?			
129	4555	Szczepanek	54-70	8/29	śląd osadn., starożytność			
130	4552	Szczepanek	54-70	5/26	śląd osadnictwa, XI-XII w.			
131	4551	Szczepanek	54-70	4/25	śląd osadn., starożytność			
132	4550	Szczepanek	54-70	3/24	śląd osadn., k.trzciniecka, EB	śląd osadnictwa, XII w.		
133	4549	Szczepanek	54-70	2/23	śląd osadnictwa, epoka brązu			
134	4553	Szczepanek	54-70	6/27	śląd osadn., starożytność			
135	4548	Szczepanek	54-70	1/22	śląd osadnictwa, neolit			
136	4559	Szczepanek	54-70	12/33	obozowisko, neolit (późny)			
137	4558	Szczepanek	54-70	11/32	osada, k.przeworska, póź.LT?/OWR			

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TŁUSZCZ NA LATA 2013-2016**

138	4557	Szczepanek	54-70	10/31	śląd osadn., starożytność			
139	4556	Szczepanek	54-70	9/30	śląd osadn., starożytn., (N?, WEB)	śląd osadn., wcz.średniow.		
140	4554	Szczepanek	54-70	7/28	śląd osadn., starożytność, (WŚ)			
141	4369	Tłuszcz	52-70	2/2	st.wydmowe-osada, trzciniecka, WEB			
142	4368	Tłuszcz	52-70	1/1	osada, neolit			
143	4412	Tłuszcz /-Borki/	53-70	3/1	ślady osadn., KAK, neolit			
144	4510	Tłuszcz /-Borki/	53-70	4/99	śląd osadnictwa, neolit			
145	4511	Tłuszcz /-Borki/	53-70	5/100	śląd osadnictwa, ep.brązu			
146	4376	Tłuszcz Edmundów	52-70	1/9	osada, k.gr.klosz., okr.hal./lat.			
147	4370	Tłuszcz Kozły	52-70	1/3	st.wydmowe-osada, KCGD, neolit			
148	4392	Wagan	52-70	4/25	osada, nowożytność			
149	4393	Wagan	52-70	5/26	osada, nowożytność			
150	4373	Wagan	52-70	1/6	osada, k.trzciniecka, wcz.ep.brązu			
151	4374	Wagan	52-70	2/7	osada, paleolit			
152	4375	Wagan	52-70	3/8	osada, KCS, neolit			
153	4381	Wólka Kozłowska	52-70	4/14	śląd osadnictwa, KAK, neolit	śląd osadn., wczesne średn.		
154	4380	Wólka Kozłowska	52-70	3/13	osada, okres nowożytny			
155	4371	Wólka Kozłowska	52-70	1/4	osada, paleolit	osada, neolit	osada, okres lateński	śląd osadn., średniowie cze
156	4372	Wólka Kozłowska	52-70	2/5	osada, wczesna epoka brązu			